



KUZEY KAFKASYA HALKLARI SÜRGÜNLERİ

Hilmi ÖZDEN

Erciyes Üniversitesi Avrasya

Araştırmaları kulübü

30 Mayıs 2025

Kayseri

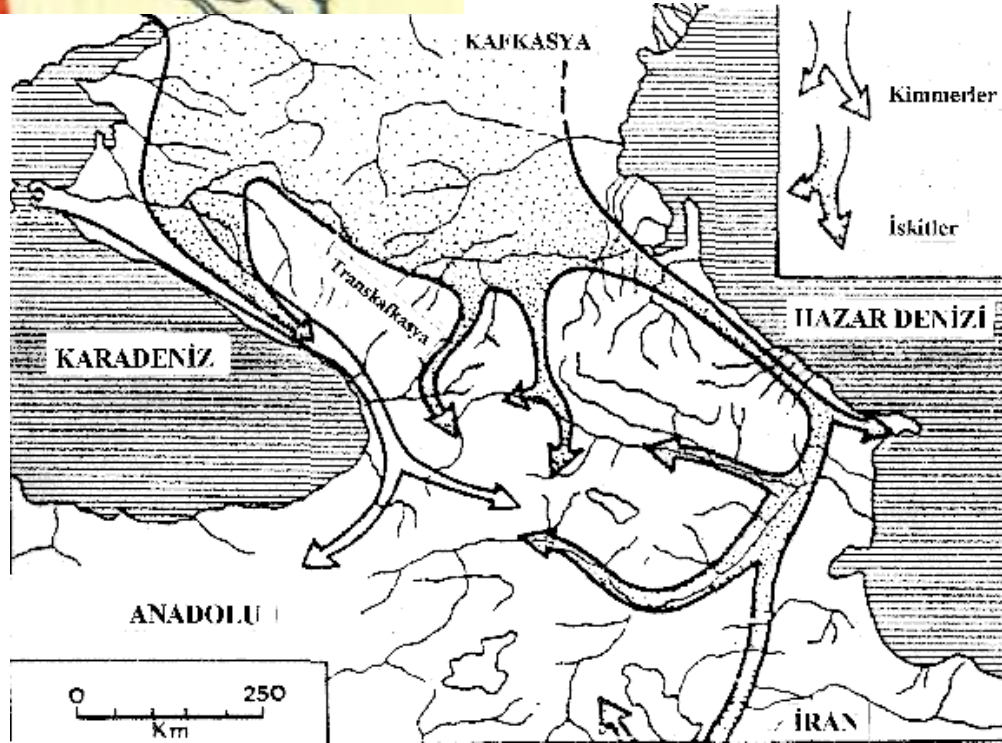
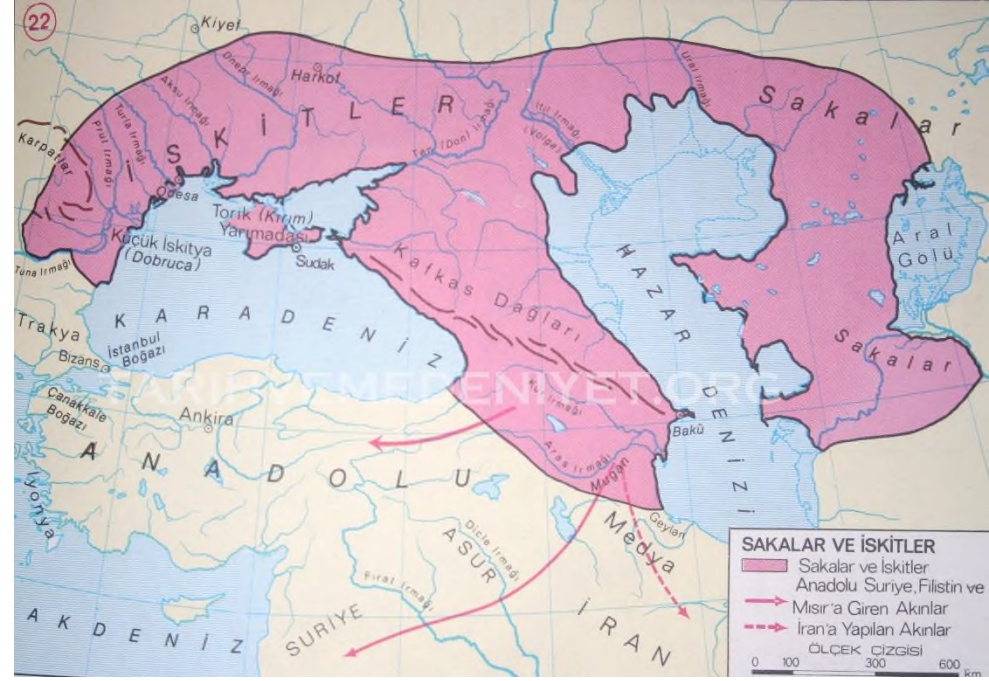


Birlik ve Beraberlik Anıtı
Maykop



Kimmerler ve İskitler M.Ö. II. binin başları ve M.Ö. VII. yüzyıllar arasında Doğu Avrupa ve Kafkasya'da







Avrupa Hun İmparatorluğu
M.S. 376-469



Hazar Kağanlığı
M. S. 651-1048



Altın Orda Batı Türk Devletiydi doğuda ise Çağatay Türk ulusu parçalanıp yıkılmış, yerine Timur Devleti kurulmuştu. Timur, Altın Orda'nın başına yeni geçmiş olan Toktamış Han'ı (1379-1396) destekleyerek duruma tamamen hâkim olmasını sağladı.

Fakat bu iki Müslüman devletin hükümdarları arasındaki dayanışma uzun sürmedi ve Azerbaycan meselesi yüzünden araları açıldı. **Timur Altın Orda'ya karşı sefere çıkarak Toktamış Han'ı 1391'de Kondurca'da, Nisan 1395'te de Terek'te büyük bir yenilgiye uğrattı. Bu yenilgilerden sonra Altın Orda Hanlığı hızla parçalanmaya başladı.** Daha sonra Timur'un Altın Orda topraklarına sefer düzenlemesi ve taht kavgalarının yeniden başlaması Altın Orda Devleti'ni güçsüz düşürdü.



Altınordu Devleti (Altın Orda 1227-1502)

Timur Han'ın seferlerinden sonra taht kavgaları ile parçalanan Altın Orda Devleti topraklarında Kazan Hanlığı, Kırım Hanlığı, Astrahan Hanlığı, Nogay Hanlığı, Sibir Hanlığı kuruldu ve daha sonra Rusya Çarlığı olacak Moskova Knezliği (Prensliği) bağımsız kaldı. Moskova Knezliği (Prensliği) dışında kalan toprakları Kırım Hanlığı ele geçirdi ve 1502'de Altın Orda Devleti tarih sahnesinden silindi.

Moskova Knezliği'nin başındaki Korkunç İvan 1552'de önce Kazan Hanlığını işgal ve imha etti. Daha sonraki yüzyıllarda yıllarda 1556 Astrahan (Ejder) Hanlığı, 1598 Sibir Hanlığı, 1783 yılında Nogay ve Kırım Hanlıkları tek tek Ruslar tarafından işgal edildi.

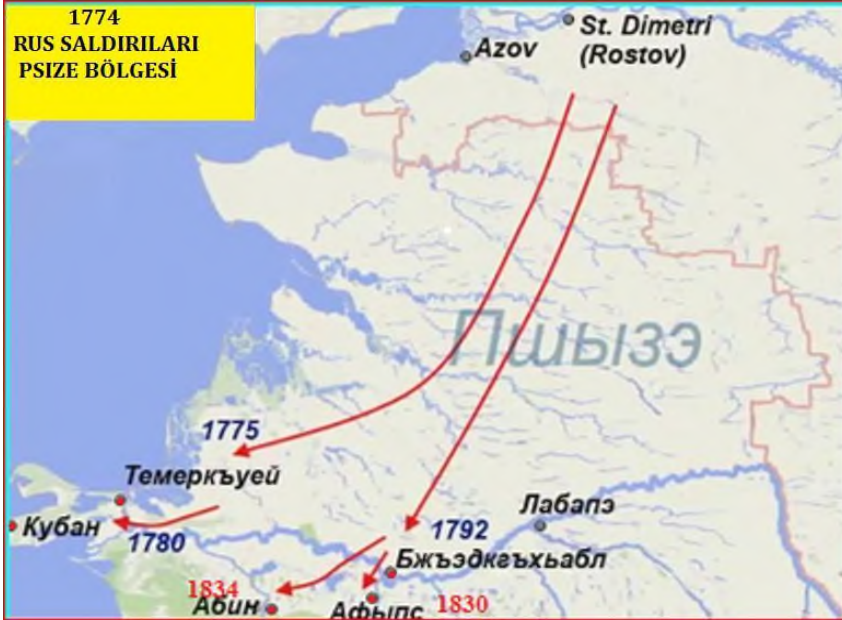
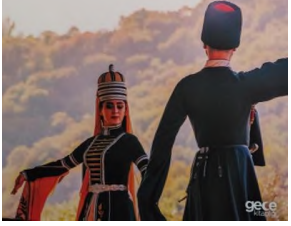


Altın Ordu Türk Devletinin çöküşü ile Çarlık Rusya'sı Kafkasya'ya saldırılarına başlamış ve bu saldırı beş asır devam etmiştir



1770 yılından itibaren Ruslar Kafkaya'ya ve Dağıstan'a en ağır saldırılarına başladılar. 1770 de Dağıstan'a, 1779 da Kabartay'a, 1784 de Çerkezistan'a saldırdılar. 1783 de bir bildiri yayınlayan İmam Mansur, bütün İslam Alemini Moskoflara karşı cihada çağırdı. Bundan sonra İmam Mansur, 10 000 kişiyi bulan kuvvetleriyle Viladikafkas ve Mazdoku Ruslardan aldı. Kızlar kalesini kuşattı. Rusları Terek çayının karşı kıyısına attı. 1786 yılında küçük Kabartay bölgesi ve Kuban bölgesi kurtarıldı.

ÇERKES SÜRGÜNÜ
BİR SOYKIRIM
ÖYKÜSÜ



Ruslar Derbent üzerinden İran'a inmişler, Gürcistan'ı himayeleri altına almışlardır. 1800 yılında Gürcistan'ın ilhakıyla Adigelerin kuşatması tamamlanmıştır. İran'ın zayıflaması sonucu oluşan Gence, Revan, Bakü, Azerbaycan, Avar hanlıklarını ele geçirmişlerdir. Batı Kafkasya'da savaş 1779 yılında Kuban sınırında başlamıştır. **Ruslar bir yerden yerleştirdikleri Kazaklarla bölgeyi hızla kolonileştiriyorlardı.** Kafkasya'nın dağınık yapısı Ruslarla mücadeleyi zorlaştırıyordu. İmam Mansur, Osmanlı Devleti'nden yardım istemişse de herhangi bir yardım gelmemiştir. 1791'de Ruslar Anapa'yı sardılar, 14 günlük bir savaştan sonra kale düştü ve İmam Mansur yaralı olarak esir edildi. **Esir düşen İmam Mansur 13 Nisan 1794 yılında idam edilmiştir.**



1829 Gazi Muhammet, Ruslara karşı silahlı bir ayaklanma gerektiğini bildirdi. Gazi Muhammet ve Şeyh Şamil Ruslara karşı savaşa başladılar. 1832 yılında Ruslarla savaşta Gazi Muhammet şehit oldu. İmam Hamzat Gazi Muhammet'in yerine geçti. 1834'de İmam Hamzat Hunzak Camiinde namaz kılarken arkadaşlarıyla beraber öldürüldü.





1834'de Şeyh Şamil İmamlığa getirildi. Teşkilatçı, yönetici ve ilim adamı idi. Dağıstan'da tophaneler, baruthaneler, silah fabrikaları kurdurmuş, düzenli askerlik teşkilatı yapmıştır. 1839'da Şeyh Şamil, Avarların ve Çeçenlerin önemli bir kısmını kendi yanında toplamayı başarmıştır. 1848'de Şeyh Şamil tarafında görevlendirilen Naip Muhammet Emin, Çerkezistan'a giderek Çerkezleri Ruslara karşı örgütlemeye başlamış ve bu alanda önemli başarılar elde etmiştir. Bu şekilde Ruslar, burada da ağır kayıplara uğratılmışlardır. 1851'de Hacı Murat, Şamil'in emri üzerine 500 atıyla Hazar denizi kıyısındaki Haydak ve Tabasaran illerinde bir gösteri hareketi yaparak bura halkının Ruslara karşı ayaklanmasını sağlamakla görevlendirilmiştir.



Kırım Savaşının başlamasıyla Bab-ı ali, Naip Muhammet Emin'e "Pařa" rütbesi vererek Çerkezistan mücadelesinde onu desteklemiştir. Naip, 1856 yılında Serdar-ı Ekrem Ömer Pařa ile görüşmeler yapmıştır. Aynı yıl Serasker Rıza Pařa'nın emir subayı Kafkasya'ya giderek Abaza bölgesinde Naip Pařa ile görüşmüş, devletin kendisini Ruslara karşı destekleyeceğini söylemiştir.



1853 yılında başlayan Kırım Savaşı Kafkasyalılar için bir umut olmuştur. İmam Şamil, Osmanlı Devleti ve müttefiklerine gönderdiği heyetle onları Kafkasya'ya çıkmaya çağırır; "Sizi üç milyon nüfus ve iki yüz bin savaşçı beklemektedir". Kırım Savaşı başladığında, İngilizlerin planları; Osmanlıların 1819'da Doğu Anadolu'da Ruslara terk ettiği topraklarını geri vermek, Gürcistan'daki imareti Mingrelye, Ginya, Kartli prensliklerini canlandırmak, küçük bir Ermenistan prensliği kurmaktır. Bu devletçikler Osmanlı ve İngiliz himayesinde olacaktı. Rus Çarlığı'nın İran'dan kopardığı Azerbaycan, Revan, Gence hanlıkları İran'a iade edilecekti. Rusya'nın Kafkas sınırı Kuban ve Terek nehirleri olacaktı. Müttefikler Kafkasya'da yürütecekleri savaş için Çerkeslere ve Şeyh Şamil'e güveniyorlardı.





Savaşın ilk yıllarında Kafkasya'da da savaşılan Rus kuvvetleri daha sonra kıyıdaki kaleleri boşalttı, müstahkem mevkilere çekildi. F. Engels bu savaşı ilgiyle takip ediyor ve şunları öneriyordu: "Osmanlıların Kafkasya Sıradağları yönünde gerek Batum, gerekse Erzurum'dan hareketle başarılı bir taarruzu halinde müttefikleri olan dağlılarla doğrudan irtibat sağlanmış olacaktır. Bu durumda Güney Kafkaslarda bulunan Rus ordusunun, Rusya ile bağlantısı kesilmiş olur ki, bu da muhakkak her şeyin sonu demektir. Ve Rusya Kafkasları kaybeder"

Kırım Savaşı'nın (1853-1856) bitmesinden sonra Rus Çarlığı 300 bin kişilik bir kuvvetle İmam Şamil'in üzerine saldırır. Hedeflerindeki Çeçen aullarını (köylerini) yerle bir edip, katliamlar yaparak ilerlerler. Harekâtlarına engel gördükleri Çeçen savaşçıların saklandıkları ormanları 1848 yılında kesmeye başlamışlardı. 1856'ya kadar Çeçenistan'ın orman varlığı yok edilir. Müstahkem Çeçen aullarını düşüren Ruslar, 9 Ağustos 1859 yılında İmam Şamil'in çekildiği Gunip'i kuşatırlar. Günlerce süren kanlı savaşlardan sonra İmam Şamil 6 Eylül 1859'da sağ kalan kırk adamıyla Ruslara teslim oldu.



TÂRİHÇE-İ (GAZAVÂT-İ) DAĞISTÂN



Prof. Dr. M. Fahrettin KIRZIOĞLU

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI
İSTANBUL - 2000

1859'da Şamil Türkiye'ye gitmek, kendisinin ve arkadaşlarının silahları alınmamak şartıyla Ruslara teslim olmasına rağmen Rusya'dan çıkmasına izin verilmedi. Fakat 10 yıl sonra Osmanlı devletine ve Hacca gitmesine izin verildi. Medine'de 1871 yılında gözlerini hayata kapadı. Cennet-ül Baki de yatmaktadır. Şamil'in aile efradı Türkiye'de kaldılar.



1859 yılında Şeyh Şamil'in yıllardır sürdürdüğü cihad sükut bulmuştu. "Şeyh Şamil'in 6 Eylül 1859'da Prens Baryatinski'ye teslim olmasından sonra 1864'e kadar süren cihad hareketinin yıpranış sürecinde Prens Baryatinski'nin tedrici fakat sistematik yaklaşımıyla binlerce Kafkasyalı aile ancak taşınabilir mallarını yanlarına alarak Anadolu'ya göç ettiler. Ruslar, ele geçirdikleri bölgelerdeki Kuzey Kafkasyalıları ya kuzeydeki Stavropol bölgesi ve Orta Asya Bozkır'ına ya da Osmanlı topraklarına göç etmekten başka çarelerinin olmadığını söylüyordu.



Şeyh Şamil'in tesliminden sonra Çerkesler ile Abazaların direnişi altı yıl kadar daha sürdü. Ancak savaşan güçler arasındaki askerî ve teknolojik dengesizlik, dışarıdan bölgeye yardım gelemeyişi, uzun süren savaşların meydana getirdiği yorgunluk gibi birçok sebepler yüzünden direnişçiler gittikçe güç kaybetti. Nihayet **21 Mayıs 1864 tarihinde Kbaada yaylasında(Kanlı ova) yapılan son savaş bölge tarihinde yeni bir süreci daha da hızlandırdı: Zorunlu Göç**





**Maykop'ta Kbaada yaylasının (Kanlı ova) yakınlarına inşa edilmiş
Birlik ve Beraberlik Anıtı**

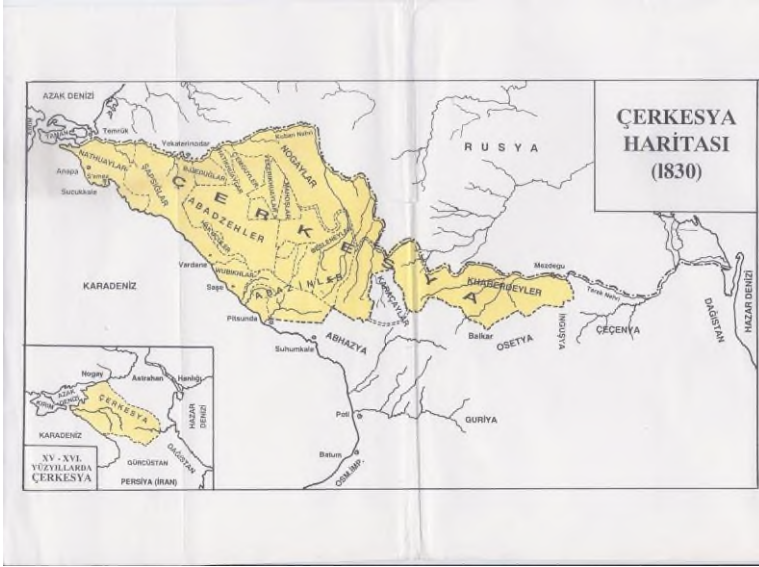
M. Yenikuyov adlı Rus yazarın belirttiğine göre, ele geçirilen Müslüman köylerin halkı, derhal en yakın Rus Kossak köyüne götürülüyor ve oradan da Anadolu'ya nakledilmek üzere Karadeniz sahillerindeki toplama merkezlerine sevk ediliyordu. 1864 Mayısı'na kadar Karaçay bölgesi de dahil olmak üzere bütün Kafkasya'yı Grandük Mihail Nikolayeviç komutasındaki Rus birlikleri adım adım ele geçirdiler ve Çar'a Kafkasya seferinin başarıyla tamamlandığı haberi iletildi. Bu zorlu savaş yıllarında nüfuslarının önemli bir kısmını cephelerde kaybeden Kafkasya halkları zorunlu olarak göç ediyorlardı.





19 Mayıs 1864 tarihli “St. Petersburg Jurnalı” gazetesinde yayınlanan bir belge yazı, Kafkasya’da son direniş güçlerinin ve sivil halkın adım adım “temizlenerek” ülkenin kesin olarak ele geçirilişini müjdelemekte ve bu yönüyle Kafkasyalıların anayurtlarını Ruslar istemediği halde “Osmanlı propagandasına kanarak” “din adamlarının kandırmacalarıyla” ve “kendi istekleriyle” bırakıp gittiklerini aradan yüzyıl geçtikten sonra “keşfedip” yaymaya çalışanlara birinci elden cevap olmaktadır.

“... Bölgeyi işgal eden Rus-Kossaklar tarafından sıkıştırılan ve Rus birlikleri tarafından kuşatılan Abazalar, imkansızlık içinde 1864 yılı Şubatı’nda aileleri ve taşınabilir malları ile birlikte ya Kuban boyunda kendilerine gösterilen noktalara yerleşmek veya Anadolu’ya göç etmek üzere son kişilerine varıncaya kadar yurtlarını terk etmişlerdir. 6-16 Mart 1864 arasında Tümgeneral Heymann komutasındaki Çarlık Rus Ordularının icra ettiği temizleme hareketi bölgedeki Şapsığ’ların tamamen Osmanlı topraklarına göç etmesini sağladı. İlerlemeye devam eden Tümgeneral Heymann’ın Ubih boyunu 19 Mart 1864’te yenilgiye uğratmasıyla Ubihlar ve diğer Kafkasyalı boylar bağımsızlık konusundaki bütün ümidlerini kaybetmişlerdi.”





Rus orduları Çerkesleri ata topraklarından çıkarıyor, kabileler halinde Karadeniz kıyılarına sürüyordu.

Natuhaylar, Şapsığlar, Abzehler, Ubıhlar ve diğer kabileler sadece mal mülklerini değil, sevdikleri insanları da ebediyen kaybediyorlardı. Kafiler dağ geçitlerini aşarken donanlar ve ölenler oluyordu. General Zisserman'ın şu sözleri itiraf gibiydi: "**Açlık ve salgın hastalık içinde ovalardan yamaçlara, yamaçlardan dağlara, dağlardan Karadeniz kıyısına sürülen yarım milyon dağlı selameti Osmanlı topraklarına göç etmekte buluyordu.**"

Bu trajediye tanık olanların anlattıkları tüyler ürperticidir. A. Fonvill (1864)   yle yazmaktadır: "Henüz işgal edilememiş topraklara s  ınan yeni da lı kafileleriyle her gün kar ıla ıyorduk. Geçtiğimiz yollarda selde bo ulmu  göçmenlerin cesetlerini görüyorduk. Yolumuzun  zerindeki köylerde sıcak kar ılanmamıza rağmen bulaşıcı hastalıklardan korktu umuz için hiçbiriyle temas etmiyorduk. İmparatorluğun her tarafından Rus yerle imciler Kafkasya'ya geldikçe perişan Çerkesler panik içinde köylerini terk ediyordu. **Kan izlerinden kafilelerin geçtiği anlaşılan g   yollarında hasta ve  l ler yerlerde yatıyor, bazen kafilelerin tamamı donarak ölüyordu. Kurtlar ve ayılar karın altından çıkardıkları cesetleri par alıyordı."**



Etnik temizliğe uğratılan Çerkeslerin ev, hayvan ve toprakları köylere yerleşen Rus Kazaklarının malı oluyordu. S. Siyuh, bu durumu büyük bir ıstırap duyarak anlatır: "Mağlup olmuş Çerkeslerden geriye kalanlar yanardağdan çıkan lavlar gibi Karadeniz'e doğru akıyordu. Bu manzara bana Orta Çağ'daki göçleri hatırlattı. Anapa ile Soçi arasındaki arazi çadırların, kulübelerin, çukurların olduğu uçsuz bucaksız bir kamp gibiydi. Ortalık devasa bir pazar yerine dönmüş, Çerkesler mallarını çok ucuza satıyorlardı. Varlıkları ellerinden alınmış Çerkesler şimdi de açlık ve salgın hastalıklarla karşı karşıya idiler. Kıyı boyunca insanlar yığınlar halinde öldüler. "



Trabzon Valiliğinden Sadarete gönderilen 3 Aralık 1863 tarihli yazıda, Rusların ele geçirdikleri mahaller halkından kendisine tabiiyet edenlere vatanlarını terk ile iç memleketlere naklölunmalarını teklif eylediği gibi, Osmanlı Devletine göç etmeyi arzu edenlerin evlerini yakmak suretiyle ayrılımlarını sūratlendirmek ve iskelelere yığılmalarını sağlamak amacıyla tazyik ve icbarda bulundukları anlatılmaktadır.



Çeçenlerin Terek ırmağının öte tarafına sürülmesi amacıyla bir proje hazırlanmıştı. Ermeni asıllı General Loris Melikof'un projesini öğrenen ve o sıralarda Rus ordusunda miralay olarak görev yapan Musa Kundukhov, Osmanlı Devletine göçü tercih etmiş, Çeçenleri de buna ikna etmişti. Bundan sonra 1864 yılında İstanbul'a gelen **Musa Kundukhov**, Kafkas göçmenlerinin durumunun genelde iyi olduğunu öğrendikten sonra Babiâli'den Çeçenler adına göç etme izni almıştı.



İngiliz Belgelerinde Kuzey Kafkasya üzerine çok miktarda belge bulunmaktadır. Fakat bu belgeler onların emperyal siyasetinin gereği olarak dünyanın hemen hemen her tarafı ile ilgilenmeleri sonucudur. Bu vesile ile hatırlamamız gereken XIX. Asrın Dünyasının neredeyse $\frac{3}{4}$ 'ünü kontrol eden İngiliz siyasetine çok dikkatli yaklaşmak gerekmektedir:

“Rusya'nın Yakın Doğu'da hegemonya kurma çabalarının bölgedeki İngiliz ticari ve siyasi çıkarlarını tehdit ettiğine inanan İngiliz Dışışleri, daha sonraları İngiltere'nin "Şark Meselesi"ne dair geleneksel politikası olarak adlandırılacak olan "Osmanlı İmparatorluğunun siyasi bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruma ve Rusya karşısında Osmanlı imparatorluğunu tahkim etme" stratejisini izliyorsa da; ne Çerkesler ne de Kuzey Kafkasya, Boğazların egemenliğini ve dolayısıyla Doğu Akdeniz'e ve Hindistan sömürgelerine açılan kapıların anahtarını elinde tutan Türkler ve Osmanlı İmparatorluğu kadar İngiliz Dışışleri'nin öncelikli gündemi haline gelemeyeceklerdi. Her ne kadar İngiliz diplomatik servisinin kimi "Rusofobik" mensupları ve bir grup entelijansiya Çerkes davasına sahip çıkmış, İngiliz kamuoyunu Çerkeslere destek vermeye ikna etmek için uğraşmış ve belli ölçülerde başarılı olmuşlarsa da Kuzey Kafkasya'daki Rus ilerleyişi karşısında İngiliz devleti hep mesafeli bir duruş sergileyecek ve Rusya ile bu konuda açıktan bir çatışma içine girmekten kaçınacaktır.

XIX.asırda; Kafkas Müslümanlarını Hıristiyanlaştırmak amacıyla Rus çarının himayesinde “**Kafkas Müslümanlarını Hıristiyanlaştırma Cemiyeti**” adı altında bir teşkilât kurulmuştu. Bu teşkilâta üye olan misyonerler ve bu teşkilâtın hamisi olan kişiler, Müslümanların meskûn bulunduğu kazalara idareci olarak tayin edildiler. Bunların faaliyetleri askerî birlikler tarafından sürekli bir şekilde destekleniyordu. Hatta bazı Rus askerî birlikleri, Müslüman köylüleri Hıristiyan olmaya zorlamakla yükümlüydü. Bu baskılardan kaçıp kurtulmak isteyenlerin cezası Sibiry'a sürgün, tehcir kararına direnmenin cezası ise idamdı. Hıristiyanlaştırma politikasına karşı direnenler Ortodoks nüfus arasına serpiştirilmekteydi. Buna karşı çıkılması hâlinde erkek, kadın, çocuk, ihtiyar demeden itiraz edenlerin tamamı katledilmekteydi.





1856-1876 seneleri arasında göç edenlerin miktarını kesin olarak ortaya koymak mümkün görünmemektedir. Bu hususta verilen rakamlar 600.000 ile 2.000.000 arasında değişmektedir.

Tüm Kuzey Kafkasya'da kalan ve yer değiştirmeyen bütün Çerkeslerin sayısı 150 ile 200 bin dolayındadır. 19. yüzyılın ilk yarısında yalnızca Kuzeybatı Adıgelerinin bir milyona yakın nüfusa sahip olduğu düşünülürse Kafkasya'da etnik temizleme harekâtının ne kadar bir nüfusu yok ettiği anlaşılabacaktır. Özellikle 1864 ve daha sonraki tarihlerde Kafkas-Rus Savaşları neticesinde Kafkasya'dan 2 milyon 200 bin kişi yerlerinden edilmiştir; bunların 1 milyonu savaş ve göç esnasında uğradıkları şiddet karşısında hayatını kaybetmiştir.



1864 yılındaki Çerkes Sürgününden 65 yıl sonra, 1929 baharında Adigey'e bilimsel çalışma üzerine giden Gürcü tarihçi Simon Canaşia'ya Şapsığların bölgesi Cubga'da karşılaştığı 91 yaşında bir ihtiyar o günleri şöyle anlatmıştır:

“Deniz kenarında yedi yıl boyunca atılmış insan kemikleri vardı.

Kargalar erkek sakallarından ve kadın saçlarından yuvalarını kurarlardı.

Deniz yedi yıl boyunca karpuz gibi insan kafataslarını atıyordu.

Benim orada gördüklerimi düşmanımın bile görmesini istemem

21 Mayıs 1864

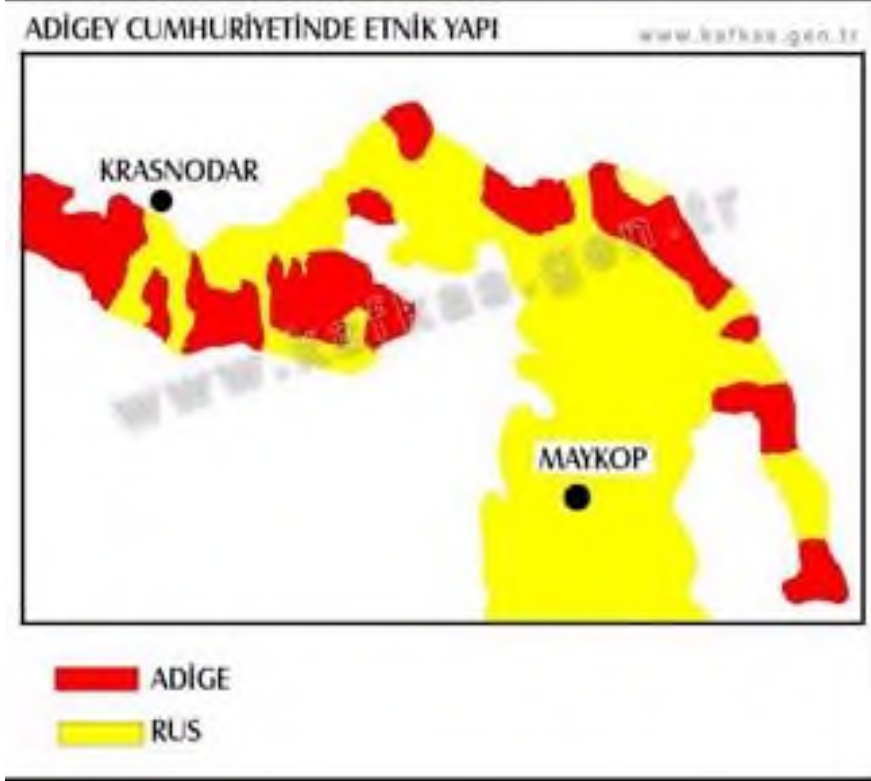
19.YÜZYILDA KAFKASYA'DAN OSMANLIYA
GÖÇLER - BALKANLAR





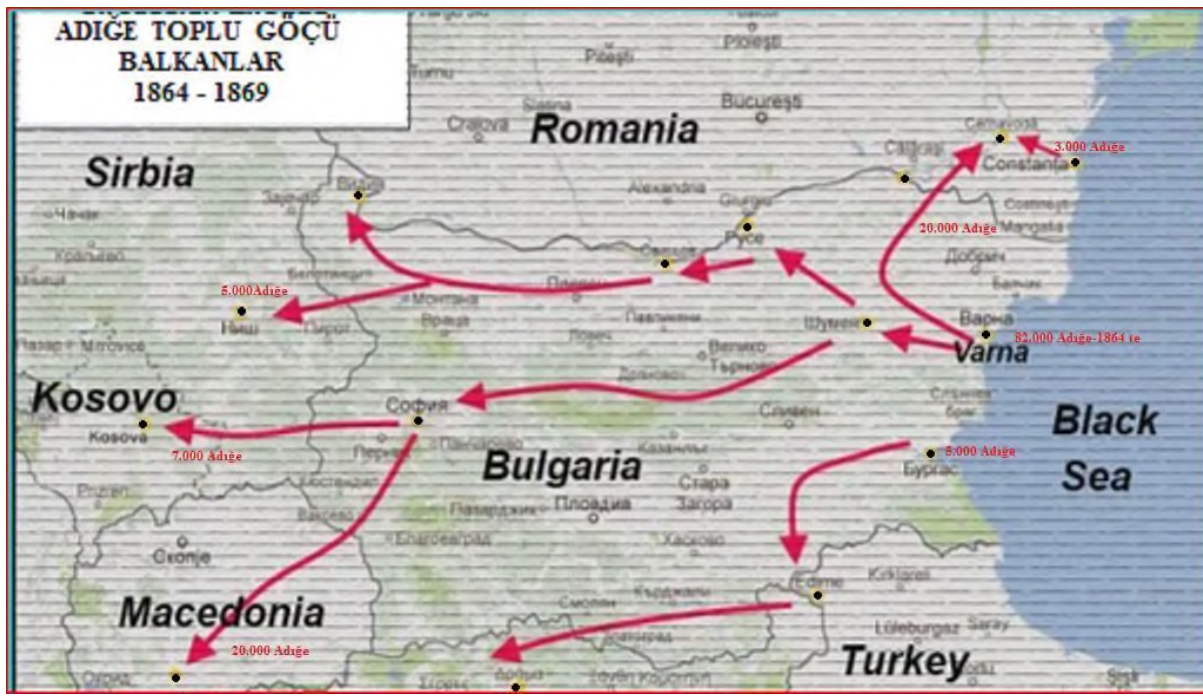
Mavi oklar- Kuzey Kafkasya'dan göç eden Çerkes ve Abazaların göç yolları ve yerleştirildiği bölgeler.

Kırmızı oklar- Balkanlar'a yerleştirilen Çerkes ve Abazaların Ortadoğu ve Anadolu'ya göçü.



Günümüzde Adigey Cumhuriyeti Nüfus Dağılımı(Ufuk Tavkul)

1856-1876 yılları arasında Kafkasya'dan gelenler, çoğunlukla deniz yolunu tercih ettiler. Bunlar Çerkesistan sahillerindeki limanlardan bulabidikleri gemilere istiaf haddinin çok üzerinde doluşarak, **İstanbul, Trabzon, Samsun, Sinop, Batum, Rize gibi iskelelerden karaya çıkıyorlardı.** Ayrıca kara yolula Kars veya Batum sınırından girenler de bulunmaktaydı



1864 Nisan'ında göçün büyük boyuta ulaşması üzerine göçmenler gemilerle Balkanlar'a Varna-Burgaz-Köstence limanlarına gönderilmiştir. Daha sonra bu limanlara Balçık ve Romanya'nın Dobruca iskelesi olan Mangalya dâhil edilmiştir. Yabancı yazarlara (K. Sax ve Bioncony) göre Balkanlar'a 400-600 bin Çerkes yerleştirilmiştir. Çerkes muhacirlerden bazı aileler Çukurova Bölgesi'nde orduya at yetiştiren çiftliklere yerleştirilmiştir. Ayrıca Rus ordusunda subay rütbesinde olanlar aynı rütbeyle Osmanlı ordusuna alınırlar. Çerkeslerin Rumeli'ne yerleştirilmesinin sebebi, Osmanlı'nın Hristiyan halklara karşı gözdağı vermek ve savaşçı bir halktan faydalanmak istemesidir. **Harp öncesi Rumeli'nde yaşayan 15 milyon Osmanlı vatandaşının 12 milyonu Hristiyandı. Bu yüzden Osmanlı yönetimi Tatarlar ve Çerkesleri Balkanlar'a yerleştirmeyi tercih etmiştir.**



1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'na katılan Kafkasyalı gönüllü süvariler

Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı Panslavist ve dini motivasyonlu politikasının zirve noktası olarak kabul edilen **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı**na kadar belirli bir tempoda aralıksız süren Kafkasya'dan göç hareketi bu tarihte yeni bir hız kazanmıştır. Bu savaşta Kafkasya Cephesinde daha önceki yıllarda Anadolu'ya göç eden **Kafkasyalılardan Trabzon'a yerleşmiş olan 18.000 Kafkasyalı genç Osmanlı Ordusu bünyesinde yer almış ve savaş sürerken aynı vilayetten 3.000 gönüllü Kafkasyalı daha orduya katılmıştır.** Yine bu esnada Kuzey Kafkasya ve Dağıstan'da aynı zamanda başlayan ayaklanma ve isyanlar Rus birliklerini zorlamış ve ancak birkaç Rus tümeninin sevk edilmesiyle kontrol altına alınabilmektedir.

“93 harbi” devam ederken 1877 Mayıs’ında Osmanlı Devleti Kafkasyalı göçmen birliklerinden oluşan yaklaşık 4.000 kişilik bir kuvveti Suhum yakınlarında karaya çıkararak Kafkasya’dan Rusya’yı vurmak istedi. Bu sırada İmam Şamil’in naiblerinden olan Abdurrahman etrafında oluşan mahalli direnişçilerin yürüttüğü çalışmalarla **9 Mayıs 1877 de Dağıstan’da ve 12 Mayıs 1877’de Kuban bölgesinde çıkan isyanlar yardım alamadığı için bastırıldı.**



Savaşta Osmanlı Devletinin yenilmesinden sonra Anadolu'daki göçmen Kafkasyalıların yaptıklarının ve Kafkasya'daki isyanların hesabını sorarcasına Kafkasya'ya yönelen ve bütün güçleriyle yüklenen Ruslar, henüz anayurtlarını terk etmemiş olan Kafkasyalılara karşı bir ezme hareketına başlamışlar ve bunun sonucunda yeni ve büyük bir göç dalgası ortaya çıkmıştır.



1877-1878 Savaşı'nı müteakip göç yine kitlesel, boyuta ulaştı ve 1877-1900 yılları arasında Doğu Anadolu ve Kafkasya'dan en az 300.000 kişi göç etti. Babıâli, *saltanat-ı seniyyenin tebaası yeterli olmakla birlikte, iltica emeliyle vatanlarını terk edenleri reddederek Rusya'nın kalır ve şiddetine bırakmayı hilâfetin şanına muvafık bulmadığı* için göçmenlerin kabul edilmesini kararlaştırdı. Kafkasya'nın Karadeniz sahillerinde biriken göçmenler, ilk olarak bulabildikleri sandal, kayık, vapur ve benzeri vasıtalarla Trabzon'a geliyorlar geliyorlardı. Buradan Osmanlı Devleti'nin kendilerine tahsis ettiği deniz vasıtaları ile Varna, Köstence, Bergos ve Lom gibi Rumeli limanlarına taşındılar. Bu limanlarda birikenler ise Tuna nehir yolu, demiryolu ve karayolu vasıtalarıyla Rumeli'nin iç kesimlerine sevk edildiler.

Göçler azalarak da olsa 1914'e kadar sürmüştür. Sultan Abdülhamit, izlediği Pan-İslamist politikalara uygun olarak Anadolu'da Müslüman nüfusu artırmaya çalışmıştır. 1 Nisan 1887 tarihli bir iradesiyle Kafkasya'dan gelecek Müslüman göçmenlerin Trabzon yoluyla Erzurum, Van ve Hakkâri taraflarına sevk edilmelerini istemiştir. Abdülhamit'in ilgisinin bir kısmı, akrabalık ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Padişahın annesi Tîr-i Mûjgan II. kadın efendi, Şapsığ kabilesindendi. **93 Harbi'nden sonra** işgal edilen topraklardan başlayan göç dalgasında barış antlaşmasına göre; **Avrupalı devletler, Balkanlar'a yerleşen Kafkasyalıların buradan Osmanlı'nın Asya'daki topraklarına göç ettirilmesini istedi. Bu topraklara yerleşeli 10-12 sene olmuş Kafkasyalıları yollara düştüler. Balkanlar'dan göçe zorlanan Çerkesler gemilerle Güney Marmara, Kocaeli, Sakarya, Şam, Lübnan ve Ürdün'e gönderildi.**



Kafkasyalıların Anadolu'da yerleştirildikleri bölgeler şunlardır:

ADİĞELER: Afyon, Amasya, Aydın, Balıkesir, Biga, Bolu, Bursa, Yalova, Çorum, Düzce, İstanbul, Kayseri, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Yozgat, Tokat, Suriye, Ürdün, Filistin.

ABAZALAR: Bolu, Sakarya ve Eskişehir

ÇEÇENLER: Erzurum, Irak, Kayseri, Kars, Muş, Sivas, Tokat, Mardin, Suriye.

DAGISTANLILAR: Doğu Beyazıt, Irak, Kars, Suriye, Ürdün, Yalova.

OSETLER: Bitlis, Erzurum, Kars, Kayseri, Muş, Sivas, Suriye, Tokat, Yozgat.

KARAÇAYLAR: Eskişehir, Tokat, Afyon ve Bursa



Ekim devrimi ve onu izleyen iç savaş sırasında Bolşevikler, halklara “kendi geleceklerini tayin hakkı”nı tanıyacağını ilan etmişti. Bu şekilde Çarlık idaresince ezilen milletlerin desteğini almışlardı. Lenin ve Stalin o günlerde: *“Bu altı kavimden her biri; Çeçenler, İnguşlar, Osetler, Kabardeyler, Balkarlar ve Karaçaylar ile otonom dağ toprakları içinde kalan Kazaklar, kendi hayat tarzlarıyla uyum içinde ilgili halkın işlerini takip etmek üzere kendi milli Sovyetlerini teşkil etmelidir”* demekteydi.





Birleşik Kafkasya Dağılıları
Cumhuriyeti'nin Bayrağı - 1918

Abhazya, Adigey, Kabardey, Karaçay-
Malkar, Osetya, Çeçen-İnguş ve Dağıstan



14 Mayıs 1918 Salı tarihli
Tasvir-i Efkar gazetesinin
"Şimali Kafkasya İlan-ı
İstiklalı Etti" başlıklı haberi



11 Mayıs 1918 Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti



Kafkas İslam Ordusu



30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması

Bolşevikler iktidara geldiklerinde Çerkeslerin yaşadığı bölgede Kabardey Özerk Cumhuriyeti, Adigey ve Çerkes özerk bölgeleri ve Şapsığ Ulusal bölgesi oluşturdular (1921). 1922 yılında Kabarday özerk bölgesi Balkar özerk bölgesi'yle birleştirildi. Kabardey-Balkar Özerk Cumhuriyeti oluşturuldu. Bu cumhuriyetin merkezi Nalçik kentidir. Adigey Cumhuriyeti'nin merkezi Maykop kentidir. Karaçay-Çerkes özerk bölgesi 12 Ocak 1922'de kurulmuştur, başkenti Çerkessk'tir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bu bölgeler Rusya Federasyonu'na bağlı özerk cumhuriyet oldular.

İKİ KASIM BİNDOKUZ YÜZ KIRK ÜÇ

(Karaçay Romanı)

HALİMAT
BAYRAMUK



OTUKEN

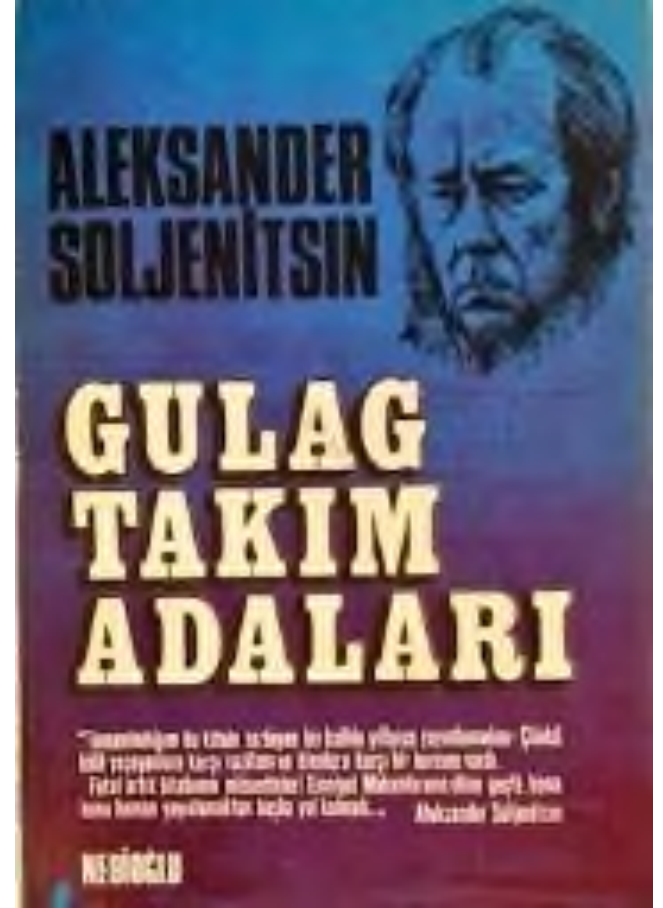
Karaçay Sürgünü

2 KASIM 1943





Çeçenler hiçbir beşeri güce boyun eğmemişlerdir.
Aleksander Soljenitsin ünlü
“Gulag Takım Adaları” isimli
eserinde; “psikolojik olarak
asla boyun eğmemiş bir halk
vardı. Bir tanesi, iki tanesi
değil bütün bir halk. Bunlar
Çeçenlerdir” demektedir.





Şehit Cahar Dudayev 1944-1996

Bugünkü Çeçenistan



Malkar Sürgünü

8 Mart 1944







1944

1945

1946

1947

1948

1949

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

марта 1944г.

СПРАВКА НКВД И НКГБ СССР
ПЕРЕВОЗОК БАЛКАРСКИХ СПЕЦПЕРЕСЕЛЕНЦЕВ
СТОЯНИЮ НА 6 ЧАС. 17 МАРТА 1944Г.

17 марта 1944г.

14 эшелонов, находятся в движении 14 эшелонов
железная дорога - 9 эшелонов, Ташкент - 5 эшелонов).
но в эшелоны 37713 человек. Переселенцы
Фрунзенскую область - 5446 чел., Иссык-Кульскую -
Таласскую - 2742 чел., в Алма-Атинскую - 5541
Омскую - 5278 чел., Омскую - 5521 чел., Джала-
Павлодарскую - 2614 чел., Актюбинскую - 5219

17 марта 1944г.

начальника 3 Управления НКГБ СССР
отдела перевозок НКВД СССР

Волков
Аркадьев

1957г.

ИЖС
ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
ПОДЪЕЗДУ КАБАРДИНСКОЙ АССР
АВТОНОМИЗМ-КАБАРДИНСКОЕ АССР

3 января 1957г.

Ввиду необходимости условий для
жизни балкарского народа Президиум
СССР постановляет:
Временно восстановить национальную
школу.

П. Президиум Верховного Совета РСФСР
и в преобразование Кабардинской
Автомобильной АССР.

Ввиду того, что Президиум
СССР от 8 апреля 1944 года
постановил, проживающих в Кабардино-
Балкарскую АССР и статью 2
в 1956 году в части отнесения
к части на тропе местожительства.

Президиум Верховного
Совета СССР А. Ворошилов
Секретарь Президиума Верховного
Совета СССР А. Горь





İkinci Dünya Savaşı sırasında sürgüne gönderilen Balkar Türklerinin yaklaşık sayısı 58.000 (elli sekiz bin) kadardı. On üç yıl boyunca sürgünde kaldılar. Gittikleri yerlerde doğru dürüst bir hayatları da olmadı. Yollarda ölenlerin sayısı tam olarak bilinmiyor; ki bunların çoğu çocuk, yaşlı ve kadınlardan oluşuyordu. Çoğu Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Sibirya'ya sürüldüler. Bulundukları yerlerde çok zor şartlar altında hayatta kalmaya çalıştılar. 1957'de geri dönenlerin sayısı 30-40 bin civarındaydı. **Balkarların yaklaşık %48'i bu sürgünde yok oldu.**

Советом Президиума Верховного
Совета СССР

УКАЗ

УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР



УКАЗ

ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

О снятии ограничений по спецпоселению
с крымских татар, балкарцев, турок -
граждан СССР, курдов, хемшилов и членов
их семей, выселенных в период Великой
Отечественной войны

Учитывая, что существующие ограничения в правовом положении
находящихся на спецпоселении крымских татар, балкарцев, турок -
граждан СССР, курдов, хемшилов и членов их семей, выселенных в
1943-1945 гг. с Северного Кавказа, из Грузинской ССР и Крыма,
в дальнейшем не вызывает необходимости, Президиум Верховного
Совета СССР постановляет:

1. Снять с учета спецпоселенных и освободить их под админи-
стративного надзора органов Министерства внутренних дел СССР
крымских татар, балкарцев, турок - граждан СССР, курдов, хемши-
лов и членов их семей, выселенных на спецпоселение в период
Великой Отечественной войны.

2. Установить, что снятие ограничений по спецпоселению с
лиц, перечисленных в статье первой настоящего Указа, не влечет
за собой возвращение им имущества, конфискованного при выселе-
нии, и что они не имеют права возвращаться в места, откуда были



Президиум
Совета СССР - К. ВОРОШИЛОВ.

Президиум
Совета СССР -

Итого: 1000

25 апреля 1956 г.

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

Итого: 1000

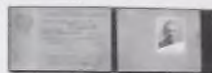


SSCB idarecileri, 1957-59 yılları arasında Türklere yapılan baskının gevşetilmesi sonucu geri dönenler oldu. Bunların sayısı yaklaşık 30-40 bin civarındaydı. Balkarların Nalçik kentinde yaptıkları "Balkar Soykırım Müzesi"nde çok fazla döküman ve resim olmasına karşın Rusçanın dışında yazılı bir dil olmadığı için çok şeyi anlamadan ya da anlatılmadan geçilmektedir..

Bu haritada **kırmızı renkli ışıklarla gösterilen köylerde insanlar yaşıyormuş, sürgünden canlı kalan ve geri gelen Balkar Türklerinin yaşadıkları yerlermiş. Ki nüfus olarak çok kalabalık da değillermiş. Haritada mavi renkli ışıklarla gösterilen köyler tamamen yok olan köyler olup buralardan sürgüne gönderilenlerin hiç biri sağ kalıp geri dönmemiş.**



Portrait of a man with a mustache, wearing a cap.



Portrait of a man in a military uniform.



Portrait of a man and a woman.



Portrait of a man and a woman.



Portrait of a man in a military uniform.



Group photo of many people, possibly a large group or a crowd.



Group photo of many people, possibly a large group or a crowd.



Group photo of many people, possibly a large group or a crowd.

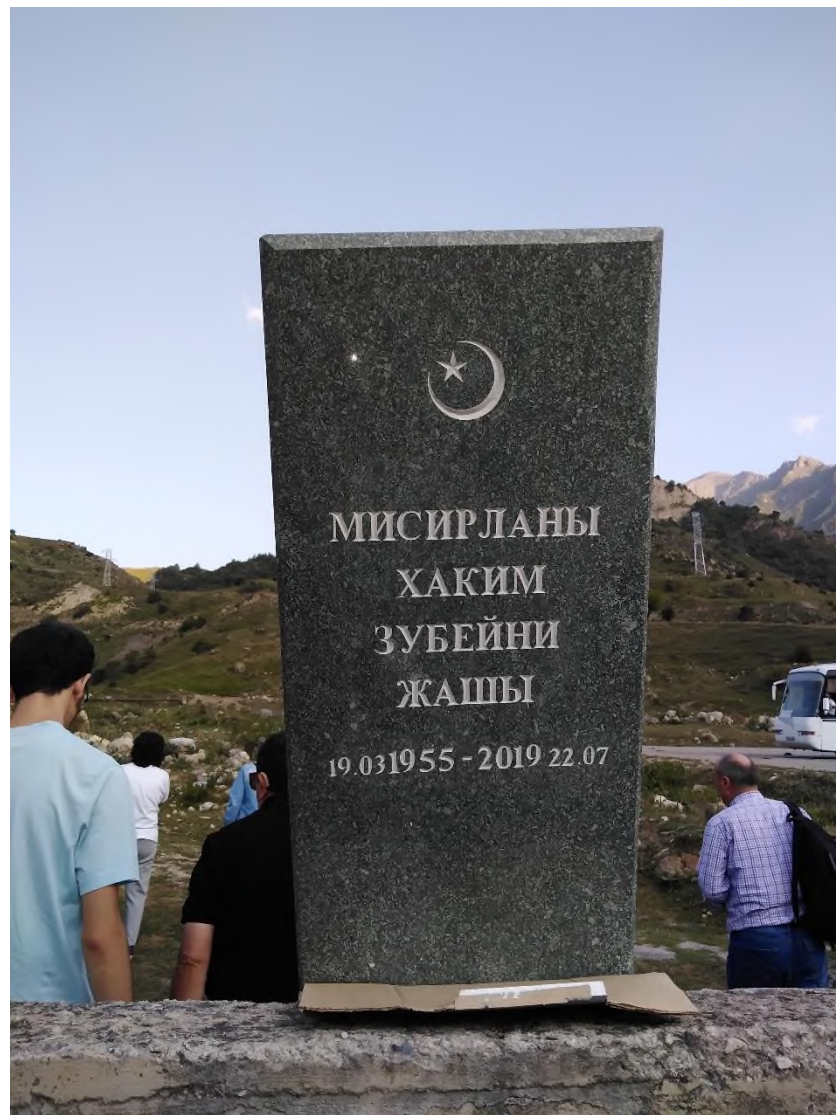














İkinci Dünya Savaşı sırasında katledilen köylülerinin anısına hazırlanmış bir anıtsal bölge. Siyah mermer bloklar üzerine yazılmış isimlerin çoğunun aynı aileden oluşu dikkat çekiyor. Bunun anlamı, soy kurutma demektir.

Bu anıt, babaları ve gençleri Rusya'dan yana Almanlarla savaşıırken, bu köyde büyük bir katliam yaşanmış. Emri verenin Stalin olduğu biliniyor fakat korku atmosferinden dolayı Stalin ismi telafuz edilmiyor. Katliamları yapanların "Alman" askerleri olduğu telkin edilmiş.

Yaşları 3 günlük ile 18 aylık arasında değişen 150 çocuk-bebeklerin de dahil olduğu 329 insan katledilmiş bu köyde. İşte bu siyah mermer bloklardan oluşan anıt, bu acı tabloyu simgeliyor, onların anısına dikilmiş mermerler.



KAYNAKLAR:

- Aslan, C, Sürgün/Exile 21 Mayıs/May 21 1864, Kafdav Yayınları, 2011, Ankara
- Berzeg, SE, Gurbetteki Kafkasya, II. Ankara, 1987
- Bice, H, Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler. Türkiye Diyanet Vakfı. Ankara, 1991.
- Demir, D, Civan, Ö, Kuzey Kafkasya'da Türk İzleri, Palme Yayınları, Ankara, 2020.
- İPEK,N, İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler, Serander Basın Yayıncılık, TRABZON, 2006.
- KARATA, Ö, 19. Yüzyılda Yüz zyılda Balkanlarda Kuzey Kafkas Muhâcîrlerinin İskânı, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, XII/2 (Kış 2012), s.355-388.
- Kayabalı, İ., Arslanoğlu, C, Dağıstan, Dağıstan Tarihi ve Şeyh Şamil. Türk Kültürü. S. 49-56.
- Peker, E H, Çerkes Sürgünü Bir Soykırım Öyküsü, Gece Kitaplığı, Ankara, 2021.
- SAYDAM,A, Kafkas Muhacirleri, (1860-1870), Sürgün, Büyük Çerkes Sürgünü (Exile), Kafkas Araştırma Kültür ve Dayanışma Vakfı, ANKARA, 2011
- TAVKUL, U, Kafkasya Gerçeği, Selenge yayınları, İSTANBUL, 2007.
- İnternet
- <https://kafkasevi.com/index.php/printpage/index/article/44/0>
- https://www.wikiwand.com/tr/articles/%C3%87erkes_S%C3%BCrg%C3%BCn%C3%BC
- [C](#)